

СЛОВО ПРО ПСИХОЛОГА

(до 60-річчя професора В.Ф. Моргуна)

23 березня 2007 року виповнилося 60 років від дня народження кандидата психологічних наук, професора, завідувача кафедри психології Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, члена правління Асоціації психологів України, Міжнародної та Української Макаренківських асоціацій Володимира Федоровича Моргуна.

Ось уже чверть століття В.Ф.Моргун, користуючись заслуженою і повагою психологічної й педагогічної громадськості України, очолює кафедру психології психолого-педагогічного факультету ПДПУ, викладаючи для магістрантів - "Психологію вищої школи", "Актуальні проблеми психології", для майбутніх спеціалістів - "Психодидактику", на бакалавраті - "Методологічні та теоретичні проблеми психології" і "Психодіагностику".

В.Ф.Моргун народився 1947 р. у м. Донецьку в студентській родині майбутнього лікаря Олександри Олізарівни і майбутнього агронома, очільника Полтавщини (1973-1988 рр.) та міністра екології СРСР (1988-1989 рр.) Федора Трохимовича Моргунів. Дитинство минуло на хуторах Донеччини, під наглядом бабусь і дідусів. Перша вчителька Параска Якимівна Гайдаєнко навчала майбутнього психолога у СШ № 27 м. Полтави. Потім було шість сільських та міських шкіл Донеччини і Цілинного краю, остання з яких - СШ № 3 м. Цілинограда (тепер - Астана, столиця Казахстану), яку Володимир закінчив із золотою медаллю.

Завдяки знайомству з молодим московським індологом Савелієм Семенцовим захопився психологією і, закінчивши 1971 р. факультет психології Московського державного університету імені М.В.Ломоносова, був розподілений на роботу асистентом кафедри педагогічної психології того ж факультету. Кафедру очолювала Н.Ф. Талізїна, тепер - академік РАО (Російської академії освіти), учениця одного з лідерів Харківсько-Московської психологічної школи П.Я.Гальперїна, автора відомої теорії "поетапного формування розумових дій".

Керівниками студентських наукових робіт В.Моргуна були: О.М. Нікіфорова (учениця вихідця з Одеси С.Л.Рубишштейна) - з питань здібностей, Ю.В.Котелова (соратниця О.М.Леонтьєва) - з питань профорієнтації та О.С.Махлах (соратниця Л.І.Божович, О.О.Смірнова) - з питань менталітету особистості. Саме ці студентські роботи і визначили майбутні наукові інтереси В.Ф.Моргуна, коли він, захистивши 1979 р. кандидатську дисертацію з проблем виховання пізнавальних інтересів молодших школярів (науковий керівник - Н.Ф.Талізїна), отримує 1980 р. запрошення ректора Полтавського педагогічного інституту І.А.Зязюна очолити нову кафедру психології.

1981 р. у Московському університеті виходить перша книга Моргуна (у співавторстві з його ученицею Н.Ю.Ткачовою) "Проблема периодизации развития личности в психологии", що стала помітним явищем на теренах тодішньої вітчизняної психології і мала високий індекс цитування (зокрема в працях О.Г.Асмолова Б.С.Братуся, В.В.Давидова, І.А.Зязюна, Д.О.Леонтьєва, С.Д.Максименка, А.В.Петровського, Н.Ф.Талізїної, Т.С.Яценко та ін.). Ця проблема після колективного обговорення була визначена і як загальна

тема наукових досліджень кафедри психології Полтавського педагогічного інституту.

У Полтаві молодий науковець знаходить благодатний ґрунт для розвитку теоретичних концепцій у вигляді низки соціальних замовлень на потужні прикладні дослідження,

У програмі "Вчитель: школа - педвуз - школа" психологи розробляють проблему відбору здібної молоді на вчительську професію. Цій же проблемі присвячене і завдання Комісії ЮНЕСКО в Україні, виконання якого було доручене групі науковців - В.В. Колінькові, М.П. Лебедикові на чолі з В.Ф.Моргуном. Результати трирічної роботи узагальнені в книзі "Учитель, которого ждуть" (за ред. І.А. Зязюна) і відзначені грамотою Міністерства освіти України та Дипломом І ступеня ВДНГ України у 1985 р.

Успіхи кафедри психології Полтавського педагогічного інституту у галузі профорієнтації не залишилися непоміченими в регіоні. Науковці кафедри (В.В.Колінько, П.А.М'ясоїд, В.Ф.Моргун, Н.О.Нарожня, Н.О.Чайкіна та ін.) беруть участь у розробці проблем із госпдоговорної тематики на замовлення таких потужних підприємств Полтавщини, як Полтавський турбомеханічний завод, об'єднання "Полтаванафтогазгеологія", об'єднання "КрАЗ". Це дало змогу обладнати не тільки навчальну лабораторію кафедри, а й лабораторії профорієнтації та соціально-психологічних досліджень. Із питань профорієнтації на робітничі професії видано низку методичних розробок, зокрема, працю В.В.Колінька, присвячену профконсультативному тренінгу, та працю Н.О.Чайкіної з проблем професійної адаптації. З часом такі розробки з профконсультування на допомогу майбутнім педагогам та старшим підліткам підготують ще дві учениці ювіляра - Т.М.Пазюченко (2000) та Н.О.Гончарова (2007), які також стали кандидатами психологічних наук, захистили дисертації в Інституті педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України.

Силами студентів природничого факультету було проведено дослідження мотивації школярів із першого до випускного класу, результати якого представлені у московському збірнику "Учителям и родителям о психологии подростка" (1990). Сьогодні, коли проголошується особистісно орієнтована педагогіка, проблема мотивації навчання залишається вкрай актуальною.

Результатом співпраці ювіляра з головою асоціації психотерапевтів Полтавщини, кандидатом психологічних наук К.В. Сєдих стало видання начального посібника "Делинквентный подросток" (1995), розділ якого включено у московську хрестоматію з психології

Понад 10 років В.Ф.Моргун є професором кафедри педагогічної майстерності Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського. Спільно із колективом цієї кафедри ювіляром видано модульний підручник з особистісно орієнтованої педагогіки, методичні розробки щодо роботи з обдарованими дітьми. У слухачів курсів підвищення кваліфікації ПОІППО користуються увагою його теми, присвячені особистісному підходу, інтеграції та диференціації навчання, психолого-педагогічним проблемам профілювання та профорієнтації, таємницям психопрофілактичної педагогіки А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського, О.А.Захаренка.

Багаторічна участь у роботі дослідницької лабораторії інтеграції змісту шкільної освіти Інституту педагогіки АПН України у 90-х роках минулого століття на чолі з академіком АПН України В.Р.Їльченко також мала плідні

наслідки. У книзі "Інтеграція та диференціація (штедифія) освіти" (1995) В.Ф.Моргун пропонує п'ять типів інтеграції-диференціації ("темпову", "смоційну", "профільну", "рівневу" та "формодіяльністьну"), що діють на учня одночасно, але в наукових дослідженнях часто розриваються і розглядаються ізольовано. У кандидатських дисертаціях Н.О.Юдіної й Т.А.Яновської досліджено позитивний вплив інтегрованого курсу "Довкілля" на мотивацію та розвиток невербального і вербального інтелекту учнів початкової школи.

Але, можливо, найбільшим науковим надбанням ювіляра є запропонована ним багатовимірною концепція особистості, перша публікація зі згадкою про яку датована 1984 роком. Парадоксально, що концепцію кандидата наук, яка була описана тільки в статтях автора, вітчизняні й зарубіжні науковці включають у підручник ("Атлас по психології"), словник ("Психологический справочник учителя"), її видано окремою брошурою - додатком до київської газети "Психолог". На базі цієї концепції В.Ф.Моргун розробляє низку методик психодіагностики: полімотивації діяльності школяра і студента; багатовимірного аналізу досягнень учня; багатовимірного аналізу вільних та заданих словесних асоціацій; експертної співбесіди з абітурієнтом; мотивації кохання; реального, бажаного і фантастичного бюджетів часу людини тощо.

1985 р. В.Ф.Моргун разом із М.П.Лебедиком і Н.М.Тарасевич очолює ініціативну групу, яка під керівництвом І.А.Зязюна готує низку пропозицій із підготовки до 100-річчя видатного українського педагога зі світовим ім'ям - А.С.Макаренка. Після створення Міжнародної та Української Макаренківських асоціацій обирається членом їх правління. У 2002 р. видає факсимільний збірник праць "Психологія особистості в педагогіці А.С.Макаренка", в якому переконливо доводить потужну профілактичну роль досвіду Макаренка для подолання негараздів сучасної освіти. Тісно співпрацює з німецькими (Г.Хілліг), російськими (Є.Фролов, О.Корабльова) та українськими (І.Зязюн, М.Окса, М.Ярмаченко та ін.) макаренкознавцями. Разом із Г.Хіллігом та М.Оксою бере участь у написанні праці про Г. Ващенко - поціновувача, а згодом - опонента А.С.Макаренка "Г.Ващенко - педагог от Бога". Впродовж 1980-2000 рр. бере участь у наукових конференціях у Мінську (Беларусь), Софії, Велико-Тирново, Благоевграді (Болгарія), Франкфурті-на-Майні (Німеччина), Москві, Санкт-Петербурзі, Волгограді, Красноярську (Росія), Будапешті (Угорщина), Празі (Чехія).

В.Ф.Моргун є членом рідколегій журналів "Обдарована дитина" (Київ), "Постметодика", "Імідж сучасного педагога" (Полтава), "Освіта Полтавщини" (Кременчук).

За плідну педагогічну та наукову роботу, а також підготовку п'яти кандидатів наук В.Ф.Моргун отримує у 2002 р. вчене звання професора кафедри психології. Нагороджений чисельними грамотами, знаком "Відмінник народної освіти України", російською медаллю "За педагогічну доблесть" імені А.С.Макаренка.

Має міцну інтернаціональну родину: дружину Зайтуну Камілівну, яка працює доцентом кафедри нормальної фізіології УМСА, сина Максима - завідувача психо-соматичним відділенням Полтавської обласної психіатричної лікарні імені О.Ф.Мальцева та доньку Анну, яка після закінчення Полтавського університету споживчої кооперації України шукає професійну долю у приватній кадровій агенції "Перспектива" та виданні щотижневика "Бізнес - робота".

Із Володимиром Федоровичем легко і просто спілкуватися, надійно вирішувати справи, завжди можна сподіватися на підтримку і допомогу, а його обов'язковість не раз виручала друзів і колег. Дякуємо високошановному ювілярові за його невичерпну життєлюбність, добре ставлення до людей, вміння сприймати будь-які негаразди з гумором.

В.Ф.Моргун допомагає батькові, Федору Трохимовичу, у мемуарних справах. У цій царині має здобутки у вигляді праць "На захист батька", "Витязь степу", "Україна ловила Федора Моргуна, та не спіймала", "Психохірургія наклепів".

То ж з роси та води Вам, шановний Володимире Федоровичу, в ці святкові не тільки для Вас ювілейні дні! І не розслаблятися, адже на новому етапі життя треба ще багато звершити, зокрема, захистити докторську дисертацію, більше уваги приділяти вихованню онучка Владика (йому у березні - рік і вісім місяців), - за словами ювіляра, він уже кмітливо розрізняє діда Володимира, якого називає "дідом", і прадіда Федора (величає його "дідусем").

Завершуючи цей ювілейний нарис, згадаймо про поетичне обдарування ювіляра, зокрема його напутні рядки з "Оди молодим психологам Полтавщини": Роки навчання уляглися під крило,

Літак життя здіймається у вирій,

Тих, що психолога обрали ремесло,

Хай будуть душі - добрі, чисті, щирі!

ЗИЧИМО ВИСОКОГО І ЩАСЛИВОГО ПОЛЬОТУ "ЛІТАКУ ЖИТТЯ" НАШОГО ДОБРОГО, НАДІЙНОГО, ШИРОГО, ЖИТТЄЛЮБНОГО ЮВІЛЯРА!

І.А. Зязюн, доктор філософських наук, професор, дійсний член АПН України, директор Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України, віце-президент Міжнародної Макаренківської асоціації.

Н.Г. Ничкало,

Н.А. Побірченко,

В.В. Рибалка